БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ЖОРИЙ ЭТИШ МЕХАНИЗМЛАРИ

EMU университети доценти

Пулатова Нозима Равшановна

Аннотация *Ушбу мақолада бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этишнинг назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил қилинган. Рақамли иқтисодиёт шароитида бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш, маълумотларни қайта ишлаш тезлиги ва молиявий ахборотнинг ишончлилигини ошириш масалалари муҳим аҳамият касб этмоқда. Тадқиқотда бухгалтерия тизимига ахборот-коммуникация технологиялари, электрон ҳужжат айланиши, булутли технологиялар ва сунъий интеллект элементларини жорий этиш механизмлари ўрганилди. Шунингдек, рақамли технологиялар орқали молиявий ҳисоботларни шакллантириш самарадорлиги ва шаффофлигини ошириш имкониятлари таҳлил қилинди. Тадқиқот натижасида бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш жараёнини такомиллаштиришга қаратилган илмий таклиф ва амалий тавсиялар ишлаб чиқилди.*

Калит сўзлар: *бухгалтерия ҳисоби, рақамли технологиялар, автоматлаштириш, молиявий ҳисобот, ахборот тизимлари, рақамли иқтисодиёт.*

Аннотация *В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты внедрения цифровых технологий в систему бухгалтерского учета. В условиях цифровой экономики особое значение приобретают вопросы автоматизации бухгалтерского учета, повышения скорости обработки информации и обеспечения достоверности финансовых данных. В исследовании анализируются*

механизмы внедрения информационно-коммуникационных технологий, электронного документооборота, облачных технологий и элементов искусственного интеллекта в бухгалтерский учет. Также рассматриваются возможности повышения прозрачности и эффективности формирования финансовой отчетности с использованием цифровых технологий. По результатам исследования разработаны научные предложения и практические рекомендации по совершенствованию процесса цифровизации бухгалтерского учета.

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, цифровые технологии, автоматизация, финансовая отчетность, информационные системы, цифровая экономика.*

Abstract *This article examines the theoretical and practical aspects of implementing digital technologies in the accounting system. In the context of the digital economy, the automation of accounting processes, increasing the speed of data processing, and ensuring the reliability of financial information are becoming increasingly important. The study analyzes the mechanisms for introducing information and communication technologies, electronic document management, cloud technologies, and elements of artificial intelligence into accounting systems. In addition, the possibilities of improving the transparency and efficiency of financial reporting through digital technologies are explored. Based on the research results, scientific proposals and practical recommendations aimed at improving the digitalization of accounting systems have been developed.*

Keywords: *accounting, digital technologies, automation, financial reporting, information systems, digital economy.*

Кириш (Introduction) Жаҳон иқтисодиётида рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши барча соҳалар қатори

бухгалтерия ҳисобини юритиш тизимига ҳам сезиларли таъсир кўрсатмоқда. Рақамли иқтисодиёт шароитида ахборотларни тезкор қайта ишлаш, молиявий маълумотларнинг аниқлиги ва ишончлилигини таъминлаш, шунингдек ҳисоб-китоб жараёнларини автоматлаштириш долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этиш замонавий иқтисодий муносабатларнинг муҳим талабларидан бирига айланмоқда.Ҳозирги кунда корхона ва ташкилотларда бухгалтерия ҳисобини юритиш жараёнида ахборот-коммуникация технологиялари, электрон ҳужжат айланиши, булутли ҳисоблаш тизимлари, сунъий интеллект ва катта маълумотлар (Big Data) технологияларидан кенг фойдаланилмоқда. Мазкур технологиялар бухгалтерия ҳисобини юритиш жараёнларини соддалаштириш, молиявий маълумотларни қайта ишлаш тезлигини ошириш ҳамда ҳисоботларнинг шаффофлигини таъминлашга хизмат қилади. Шу билан бирга, рақамли технологияларни жорий этиш бухгалтерия ҳисобида инсон омилини камайтириш, хатолар эҳтимолини пасайтириш ва молиявий назорат самарадорлигини ошириш имконини беради.Бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш масалалари хорижий ва маҳаллий олимлар томонидан кенг ўрганилган. Хусусан, бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш, молиявий ҳисоботларни шакллантиришда ахборот технологияларидан фойдаланиш ва рақамли иқтисодиёт шароитида ҳисоб тизимини модернизация қилиш бўйича турли илмий тадқиқотлар амалга оширилган. Бироқ бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этиш механизмларини тизимли равишда таҳлил қилиш ва уларнинг самарадорлигини баҳолаш масалалари ҳали ҳам долзарблигича қолмоқда.Айниқса, рақамли технологияларнинг жорий этилиши бухгалтерия ҳисобининг шаффофлигини таъминлаш, молиявий

ахборотларнинг ишончлилигини ошириш ва бошқарув қарорларини қабул қилиш жараёнини такомиллаштиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этиш механизмларини илмий асосда ўрганиш ҳамда уларни амалиётга самарали татбиқ этиш бўйича илмий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш зарур.Ушбу тадқиқотнинг мақсади бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этишнинг назарий асосларини таҳлил қилиш ҳамда уларни амалиётда самарали қўллаш механизмларини ишлаб чиқишдан иборат. Мазкур мақсадга эришиш учун тадқиқот доирасида бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришнинг аҳамияти, унинг асосий йўналишлари ва жорий этиш механизмлари ўрганилади.

Тадқиқот усуллари (Methods) Мазкур тадқиқотда бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этиш механизмларини ўрганиш мақсадида бир қатор илмий тадқиқот усулларидан фойдаланилди. Тадқиқот жараёнида назарий ва амалий таҳлил усулларини уйғунлаштирган ҳолда илмий ёндашув қўлланилди.Аввало, бухгалтерия ҳисобини рақамлаштиришнинг назарий асосларини ўрганиш учун **илмий адабиётларни таҳлил қилиш усули**дан фойдаланилди. Ушбу усул орқали бухгалтерия ҳисоби, рақамли иқтисодиёт, ахборот-коммуникация технологиялари ҳамда бухгалтерия ҳисобини автоматлаштиришга оид маҳаллий ва хорижий олимларнинг илмий ишлари таҳлил қилинди. Бу эса тадқиқот мавзусининг назарий асосларини шакллантиришга хизмат қилди.Тадқиқотда **таққослаш (компаратив) таҳлил усули** ҳам кенг қўлланилди. Ушбу усул ёрдамида анъанавий бухгалтерия ҳисобини юритиш тизими билан рақамли технологияларга асосланган бухгалтерия ҳисоб тизимининг афзаллик ва камчиликлари таққосланди. Натижада рақамли технологияларни жорий

этиш орқали ҳисоб-китоб жараёнларини соддалаштириш ва самарадорликни ошириш имкониятлари аниқланди. Шунингдек, тадқиқот давомида **тизимли таҳлил усули**дан фойдаланилди. Мазкур усул бухгалтерия ҳисобини юритишда ахборот технологияларини жорий этиш жараёнини комплекс тарзда ўрганиш, унинг асосий элементлари ва ўзаро боғлиқликларини аниқлаш имконини берди. Бу эса рақамли бухгалтерия тизимини шакллантириш механизмларини аниқлашга хизмат қилди.Тадқиқот жараёнида **статистик таҳлил усули** ҳам қўлланилиб, бухгалтерия ҳисобида рақамли технологиялардан фойдаланиш ҳолати ва уларнинг самарадорлигини баҳолашга оид маълумотлар таҳлил қилинди. Ушбу усул орқали рақамли технологияларни жорий этишнинг иқтисодий самарадорлиги ва молиявий ҳисоботлар сифатини оширишга таъсири ўрганилди.Бундан ташқари, тадқиқотда **умумлаштириш ва илмий хулоса чиқариш усули**дан фойдаланилди. Ушбу усул асосида тадқиқот натижалари тизимлаштирилди ва бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этишни такомиллаштиришга қаратилган илмий таклиф ҳамда амалий тавсиялар ишлаб чиқилди.Шу тариқа, қўлланилган тадқиқот усуллари бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш жараёнини ҳар томонлама таҳлил қилиш, унинг амалий аҳамиятини баҳолаш ва мазкур соҳани янада ривожлантириш бўйича илмий асосланган хулосалар чиқариш имконини берди.

Натижалар (Results)Олиб борилган тадқиқотлар натижасида бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этишнинг аҳамияти ва самарадорлиги таҳлил қилинди ҳамда мазкур жараённи такомиллаштиришга қаратилган бир қатор илмий натижаларга эришилди.Тадқиқот жараёнида аниқландики, бухгалтерия ҳисобида

рақамли технологиялардан фойдаланиш ҳисоб-китоб жараёнларини автоматлаштириш, маълумотларни қайта ишлаш тезлигини ошириш ва молиявий ахборотларнинг аниқлигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Рақамли технологияларни жорий этиш орқали бухгалтерия маълумотларини сақлаш, қайта ишлаш ва таҳлил қилиш жараёнлари анча соддалашади ҳамда инсон омили билан боғлиқ хатолар сезиларли даражада камаяди.Тадқиқот натижаларига кўра, бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш жараёнида ахборот-коммуникация технологиялари, электрон ҳужжат айланиши ва булутли ҳисоблаш тизимларидан фойдаланиш самарадорликни оширишга хизмат қилади. Электрон ҳужжат айланиши бухгалтерия ҳужжатларини тайёрлаш ва сақлаш жараёнини соддалаштириб, ҳисоботларни шакллантириш муддатларини қисқартиради. Шунингдек, булутли технологиялар орқали молиявий маълумотларни хавфсиз сақлаш ва улардан масофадан туриб фойдаланиш имконияти яратилади.Тадқиқот давомида бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этишнинг асосий механизмлари ҳам аниқланди. Улар қуйидагилардан иборат: бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш дастурларини жорий этиш, электрон ҳужжат айланиши тизимини ривожлантириш, молиявий маълумотлар базасини рақамли форматда шакллантириш ва бухгалтерия ҳисобини бошқарув ахборот тизимлари билан интеграция қилиш.Шунингдек, тадқиқот натижалари бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни қўллаш молиявий ҳисоботларнинг шаффофлиги ва ишончлилигини оширишга хизмат қилишини кўрсатди. Рақамли тизимлар молиявий маълумотларни тезкор таҳлил қилиш имконини бериб, бошқарув қарорларини қабул қилиш жараёнини самарали ташкил этишга ёрдам беради.Тадқиқот натижалари асосида бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни самарали жорий этиш

учун қуйидаги таклифлар ишлаб чиқилди: бухгалтерия тизимларини замонавий ахборот технологиялари асосида модернизация қилиш, бухгалтерия ходимларининг рақамли компетенцияларини ошириш, электрон ҳужжат айланиши тизимини кенгайтириш ва бухгалтерия маълумотларининг ахборот хавфсизлигини таъминлаш.Шу тариқа, тадқиқот натижалари бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этиш молиявий бошқарув самарадорлигини ошириш, ҳисоботларнинг шаффофлигини таъминлаш ва ташкилотлар фаолиятини самарали бошқаришда муҳим омил ҳисобланишини кўрсатди.

Хулоса (Conclusion) Олиб борилган тадқиқотлар натижасида бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этиш замонавий иқтисодиёт шароитида молиявий ахборотларни бошқариш ва ҳисоб-китоб жараёнларини самарали ташкил этишда муҳим аҳамият касб этиши аниқланди. Рақамли технологиялар бухгалтерия ҳисобини юритишда маълумотларни қайта ишлаш тезлигини ошириш, ҳисоботларни шакллантириш жараёнларини автоматлаштириш ва молиявий маълумотларнинг ишончлилигини таъминлашга хизмат қилади.Тадқиқот натижалари бухгалтерия ҳисобини рақамлаштириш ташкилотларда молиявий ахборотларнинг шаффофлигини ошириш, бошқарув қарорларини қабул қилиш жараёнини такомиллаштириш ва инсон омили билан боғлиқ хатоларни камайтириш имконини беришига ишора қилди. Шу билан бирга, электрон ҳужжат айланиши, булутли технологиялар ва ахборот-коммуникация тизимларини жорий этиш бухгалтерия ҳисобини юритиш самарадорлигини сезиларли даражада оширади.Тадқиқот натижаларига асосланиб, бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни самарали жорий этиш учун бир қатор амалий тавсиялар ишлаб чиқилди. Жумладан, бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш

дастурларини кенг жорий этиш, электрон ҳужжат айланиши тизимини ривожлантириш, бухгалтерия ходимларининг рақамли билим ва кўникмаларини ошириш ҳамда молиявий маълумотларнинг ахборот хавфсизлигини таъминлаш муҳим аҳамиятга эга.Хулоса қилиб айтганда, бухгалтерия ҳисобида рақамли технологияларни жорий этиш ташкилотлар молиявий фаолиятини самарали бошқариш, молиявий ҳисоботларнинг сифатини ошириш ва рақамли иқтисодиёт шароитида бухгалтерия тизимини модернизация қилишда муҳим омил ҳисобланади. Бу эса иқтисодиёт тармоқларида молиявий бошқарув самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикасининг “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Қонуни. – Тошкент, 2016.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг рақамли иқтисодиётни ривожлантиришга оид қарорлари ва фармонлари. – Тошкент, 2020–2023.
3. Ибрагимов А.К., Юлдашев Н.Қ. **Бухгалтерия ҳисоби назарияси.** – Тошкент: Иқтисодиёт, 2019.
4. Шодмонов Ш.Ш., Ғафуров У.В. **Бухгалтерия ҳисоби.** – Тошкент: Fan va texnologiya, 2020.
5. Сотволдиев А.С. **Молиявий ҳисоб.** – Тошкент: Иқтисодиёт, 2018.
6. Romney M.B., Steinbart P.J. **Accounting Information Systems.** – Pearson Education, 2018.
7. Warren C.S., Reeve J.M., Duchac J. **Financial Accounting.** – Cengage Learning, 2019.
8. Hall J.A. **Information Technology Auditing and Assurance.** – Cengage Learning, 2016.

9. Laudon K.C., Laudon J.P. **Management Information Systems: Managing the Digital Firm.** – Pearson, 2021.

10. Granlund M., Mouritsen J. **Digital transformation of accounting.** – Journal of Accounting & Organizational Change, 2018.

11. Appelbaum D., Kogan A., Vasarhelyi M. **Impact of Big Data and Analytics on Accounting.** – Journal of Accounting Literature, 2017.

12. Cockcroft S., Russell M. **Big Data Opportunities for Accounting and Finance Practice.** – Australian Accounting Review, 2018.

13. OECD. **Digital Economy Outlook.** – Paris: OECD Publishing, 2020.

14. International Federation of Accountants (IFAC). **The Future of Accounting in the Digital Age.** – New York, 2021.

15. World Bank. **Digital Development Report.** – Washington DC, 2021.